

7. Ünite

İsnad sisteminin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte hadis , sened ve metin iki kısımda incelenmiştir.

SENED = Hadisin kimler tarafından , nasıl bir ortamda ve hangi metodla kimlerden öğrenildiğini (ahz/tahammül) ve başkalarına öğretildiğini (eda / nakl) gösterir.

Sened'e İsnad da denir. Bir hadisin isnad edildiği kaynağa ait olup olmadığının tesbitinde öncelikli bir öneme sahip olan sened , bu özelliğiyle asıl amaç olan sağlam metne ulaşma aracı, başka bir deyişle " metnin omurgasıdır"

Ne kadar anlamlı ve önemli olursa olsun senedi bulunmayan bir söze veya metne kavramsal anlamda hadis gözüyle bakmamışlardır.

Bir metnin senedinin bulunması tek başına onun hadis olduğunu göstermeye de yetmez.

O metnin dini , ahlaki , zihni ve ilmi yönden belli şartlara sahip güvenilir raviler tarafından kesintisiz senedle rivayet edilmesi gerekir.

Bir hadisin sıhhatinin tesbiti, senedin en önemli unsuru olan " ravi " odaklı bir işlemdir.

Hadis bilginleri hadis rivayetiyle uğraşan ravilerin şahsi , dini ve ilmi kimlikleri hakkında biyografik bilgiler tesbit

edilmiştir. Rivayetle eş zamanlı toplanan bu bilgiler rivayetlerle birlikte nakledilirya da zamanla rivayetlerden ayrıştırılarak genellikle " tarih , tabakat , rical , ruvat , vefeyat " yazılan biyografik eserlerde biraraya getirilmiştir.

Ravi , Arapça'da reva -yervi fiilinden ismi fail olan ravi kelimesi sözlükte sulamak , taşımak , nakletmek , iletmek gibi anlamlara gelir.

Hadis ilminde belli usullere göre hadisi alıp (tahammül) ,bu usullere uygun rivayet lafızları kullanarak başkalarına nakleden kimseye " eda" denir. Çoğulu " ruvat"tır.

Nakil (nekale) , racül (rical) kelimeleri de aynı anlamda kullanılır.

Sözlükte bir şeyi benzerleriyle örtmek , kaplamak , konum , katman aynı veya benzer özelliklere sahip insan grubu gibi anlamlara gelen " tabaka " hadiste yaş ve öğrenim / isnad ya da sadece öğrenim bakımından birbirine yakın raviler grubu demektir.

Çoğulu " tabakat"tır.

Çoğu zaman güvenilirlik ve zayıflık derecelerinde bulunan ravileri birbirinden ayırt edebilmek suretiyle

sahih hadislerin zayıflardan ayıklanmasında " tabaka bilgisi" nin rolü büyüktür.

Ayrıca bu bilgi , ravinin yaşadığı dönem ile hoca ve talebelerini belirleme açısından da önemlidir. Hadis tarihinde ilk dönem veya mütekaddimün dönemi denilen bu asırlarda yaşamış beş ravi tabakası vardır.

Sahabe; kelimesi sözlükte birarada bulunmak , dost ve arkadaş olmak anlamına gelen suhbet kökünden türemiş bir ismi mensub olup sahabi kelimesinin çoğuludur.

Hz. Peygamber'e iman etmiş ve onu (sav) gören " ru'yet" veya onunla karşılaşan " lika " ve Müslüman olarak ölen kimse demektir.

Aynı kökten gelen sahib ,çoğulu ashab veya sahb kelimesi ile eş anlamlıdır.

Sahabi kelimesi, bir cins isim olarak iman eden erkek - kadın , hür-köle , gözü gören - görmeyen herkesi kapsar.

Hz. Peygamber'in (sav) damağına hurma gibi tatlı bir şey sürerek (tahnik) tebrik ve dua ettiği bebekler veya çocuklar Hz. Peygamber'i görmüş sayılmasalarda Hz. Peygamber tarafından görülmüş olma şerefine ulaşmaları bakımından " sahabe " , fakat rivayetleri

sahabilere dayanması yönünden " büyük tabiun " tabakasından sayılırlar.

Sahabiliği Tesbit Yolları;

Bir kimsenin sahabi olup olmadığı şu dört yoldan biriyle belirlenir.

1. Tevatür = Aralarından ilk dört halifenin de (hulefa- raşidin) bulunduğu dünyada Cennetle müjdelenmiş on sahabi (aşere-i mübeşşere) önde gelen bir çok sahabinin sahabiliği tevatür ile sabittir.
2. Şöhret = Dımam b. Sa'lebe ve ukkaşe b. Mihsan gibi sahabilerin sahabi olduklarına dair meşhur bilgiye dayanır.
3. Şahitlik = Meşhur bir sahabinin başka birinin sahabi olduğuna dair şahitlik etmesi
4. İkrar = Adil bir kimsenin kendisinin sahabi olduğunu söylemesi. İkrarda bulunan kişinin en geç hicri 110 tarihinde ölmüş olması gerekir.

Sahabileri " yaşı büyük sahabiler , orta yaşlı sahabiler , yaşı küçük sahabiler " üç tabakaya ayrılabilir.

Hz. Peygamberimiz (sav) vefat ettiğinde Müslümanların sayısınının 100 bini aşmış olduğu kabul edilir.

Bir şeyi çok yapanlar anlamına gelen " Müksirun " binden fazla hadis rivayet etmiş sahabilerdir.

Rivayeti 1000'e ulaşamayan sahabilere de " Mukıllün" denir.

Müksirun olan yedi sahabi

1. Ebu Hüreyre (5374 hadis)
2. Abdullah b. Ömer (2630 hadis)
3. Enes b. Malik (2286 hadis)
4. Hz. Aişe (ra) (2210 hadis)
5. Abdullah b. Abbas (1660 hadis)
6. Cabir b. Abdullah (1540 hadis)
7. Ebu Said el-Hudri (1170 hadis)

Ayrıca sahabi içinde Abdullah adlı dört kişi vardır.

Bunlar Abdullah b. Abbas , Abdullah b. Ömer , Abdullah b. Zübeyr , Abdullah b. Amr

Uzun süre yaşayan ve Müslümanların çeşitli problemlerinin çözümü konusunda bilgi ve tecrübelerine başvurulmuş bilge konumuna geldikleri için kendilerine " Abdullahlar anlamına gelen Abadile " diye anılırlar.

Hz. Hatice , Hz. Ebubekir , Hz. Ali (çocuk yaşta) , Hz. Zeyd b. Harise ve Hz. Bilal (kölelerden) ilk Müslüman sahabilerdir.

En son vefat eden sahabi ; Ebu't Tufeyl Amir b.

Vasile el- Leysi'dir.

Ehli Sünnet bilginleri , bazı ayet ve hadislere dayanarak sahabenin bir bütün olduğu konusunda hemfikirdirler.

Tabiun , sözlükte uymak , peşinden gitmek , tabi olmak anlamına gelen teb kökünden ism-i fail olan tabi kelimesinin çoğuludur.

Hadis ilminde , mümin olarak bir veya daha fazla sahabi ile karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimseye

" tabii " denir.

Hız. Peygamberin (sav) vefatı ile birlikte başlayan ve sahabeden sonra hadis rivayetinde en önemli tabaka " tabiin nesli"dir.

Sahabede olduğu gibi tabiin de kendi içinde " büyük tabiiler , orta yaşlı tabiiler , genç tabiiler " diye üç tabakaya ayrılır. Bu tabakada ilim ve dindarlık yönüyle öne çıkmış Medineli yedi kişi " Fukaha-i seb'a " diye anılırlar.

Bunlar ;

Said b. el-Müseyyeb

Kasım b. Muhammed

Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe

Ebu Seleme b. Abdurrahman
Urve b. Zübeyr
Harice b. Zeyd
Süleyman b. Yesar 'dır.

Genelde Said b. el-Müseyyeb tabiin tabakasının en faziletlisi olarak kabul edilmiştir.

Tabiin döneminin sonu , hicri 150 civarıdır.

Bu nesilden ilk vefat eden " Ma'mer b. Yezid "

Son vefat eden " Halef b. Halife'dir.

Tabiin tabakasından sayılan özel bir grup olan " Muhadramun " hadrame fiilinden türemiş bir ism-i meful olan muhadram kelimesi, Arapça'da kulak ucu kesik deve , sünnet olmamış erkek , babası beyaz kendisi siyah kimse , nesebi karışık kişi anlamlarına gelir.

Hadiste muhadramun , cahiliyye ve İslam devirlerine yetişip , Hz. Peygamber (sav) zamanında Müslüman olduğu halde onu görememiş kimselere denir.

Etbau't-tabiin ; Tabiine tabi olanlar anlamındaki bu

terkip ıstılahta , mümin olarak tabiinden bir veya birkaç kişiyle karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimse demektir.

Hicri 110'dan yani sahabe döneminden sonra başlayan " etba " tabakası, Hz. Peygamberin (sav) insanların en hayırlı nesilleri sıralamasında üçüncü sırada yer alır.

Sözlükte maddi veya manevi olarak yaralamak anlamına gelen " CERH " gerekli tenkid şartlarını taşıyan güvenilir bir alimin, bir raviyi kendisinde veya rivayetinde tesbit ettiği geçerli bir kusurdan dolayı tenkid etmesidir.

Düzeltmek , doğrultmak, dengeye getirmek manasına gelen " TA'DİL " bir ravinin kendisine veya rivayetine bakarak güvenilir olduğunu açıklamaktır. " Tezkiye " kavramı ile eş anlamlıdır.

CERH - TA'DİL İLMİ ise rivayetlerinin kabulü veya reddi açısından ravileri inceleyip özel lafızlar kullanarak durumlarını açıklayan bir hadis ilmidir.

Cerhedene " carih "

cerhedilene " mecruh "

ta'dil edene " muadil - müzekki "

ta'dil ve tezkiye edilene "adil -adl "

Cerh ta'dil faaaliyetine " tenkid " faaliyeti yapana " münekkid" çoğulu Nukkad denir.

Hadis ve sünneti sahih haliyle koruyup nakletme sorumluluğunun gereği olarak bilimsel amaçlı bir tenkid yöntemi olan " cerh - ta'dil " hem Allah , hem dde kul hakkını ilgilendirmesi sebebiyle çok dikkat gerektiren zor bir iştir.

Cerh - Ta'dil'in geçerli olabilmesi için bazı şartlar;

- a. Münekkidin kendisi cerhedilmiş olmamalı
- b. Cerh-Ta'dil sebepleri ile lafızların anlamını iyi bilmeli
- c. Doğru sözlü , ilim ve takva sahibi
- d. İyi niyetli , tarafsız ve insaflı olmalı
- e. Cerh-Ta'dil adabına uyarak tenkidde ılımlı olmalı
- f. Ravinin kusurları yanında iyiliklerinden de bahsetmeli ve gerektiği kadar cerhetmeli...

Tenkiddeki tavırları açısından münekkidler üç gruba ayrılır;

1. Katıl-Müteşeddid : Yahya b. Said el-Kattan , İbn Main , Ebu Hatim er-Razi
2. Gevşek / Mütesahil : Tirmizi , Hakim
3. İlimli / Mu'tedil : Ahmed b. Hanbel , Buhari , Ebu Zür'a er- Razi , İbn Adi

Ravilerin Özellikleri : Bir hadisin kabul edilebilmesi için ravisinde adalet ve zabt denilen iki temel özelliğinin bulunması gerekir.

Adalet : Doğruluk ve dürüstlük anlamına gelen adalet kelimesi , hadis ilminde genel anlamıyla ravide bulunması gereken rivayet ehliyetini ifade eder. Böyle bir kimseye rivayeti makbul ve geçerli anlamına gelen "adl / adil " denir.

Adaletin Unsurları :

1. İslam
2. Büluğ
3. Akıl
4. Fısktan uzak durmak / Takva
5. Mürüvvet

Adaleti Tesbit Yolları :

1. Şöhret
2. Tezkiye

ZABT : Sözlükte yakalamak , sağlam tutmak , iyice ezberlemek anlamına gelen zabt , ravinin ezberden rivayet ediyorsa hadisi iyice ezberlemesi , kitaptan rivayet ediyorsa, kitabını her türlü değişikliğe karşı koruması, hadisi mana olarak rivayet ediyorsa, kullandığı lafızların ne anlama geldiğini bilmesi.

Rivayet konusunda duyarlı, dikkatli ve bilgili olmasıdır. Böyle bir raviye " zabt sahibi / zabıt " denir.

Ravinin öncelikle dindar , ahlaklı ve şahsiyetli olması şarttır.

Muhaddisler zabtı , hıfz zabtı (zabtu's -sadr) , kitab zabtı (zabtu'l - kitab) olarak iki kısma ayırmıştır.

Hıfz Zabtı : Hadisi dilediği anda hatırlayıp ezberinden nakledecek şekilde sağlam ezberlemesidir.

Kitap Zabtı : Hadislerin yazılı bulunduğu kitabını her türlü değiştirme ve sokuşturmalara karşı korumasıdır.

Zabtın Unsurları;

1. Teyakkuz
2. Hıfz
3. Kitabı Korumak
4. Mana ile Rivayette lafızların anlamını bilmek

Zabtı Tesbit Yolları;

1. Mukayese
2. İmtihan

Zabt Yönünden Ravilerin Taksimi;

1. Hıfz ve itkan sahibi olanlar
2. Bazen yanılmakla birlikte hadisleri genellikle sahih olanlar
3. Genellikle hata yapanlar ve yanılanlar

Zabtı Bozan Haller;

1. Hadis öğrenim veya öğretimi esnasında uyuklamak
2. Sahih bir nüsha ile karşılaştırılmamış kitaptan hadis rivayet etmek
3. Telkine açık olmak
4. Çokça şaz ve müker hadis rivayet etmek
5. Rivayet hatalarında inadına direnmek

Zabt ve itkan / sağlamlık durumunun raviler arasında değişiklik göstermesi rivayet ettikleri hadislerin sıhhat derecelerini etkileyen en önemli faktördür. Sıhhat şartlarını taşıması halinde zabtı tam olan bir ravinin hadisine " sahih "

Eksik olanın hadisine " hasen "

Gevşek ve zayıf olanın hadisine " zayıf " denir.

Ravinin cerhine sebep olan kusurlar , beşi adalet , beşi de zabt sıfatıyla ilgili olmak üzere on noktada toplanır. " Metain-i aşere " (on cerh) kusurlar şunlardır:

Adalet Sıfatıyla İlgili Kusurlar ;

1. Kizbü'r -ravi (Yalancılık)

2. İttihamu'r - ravi bi'l -kizb (Yalancılıkla itham)
3. Fısku'r -ravi (Fasıklık)
4. Bid'atü'r- ravi (Bid'atçılık)
5. Cehalet (Bilinmezlik)

Raviler , şahısları ve vasıfları bilinip bilinmeme yönünden ikiye ayrılır;
 Şahısları ve vasıfları bilinenler adil / mecruh
 Şahısları ve vasıfları bilinmeyenler mechul ravilerdir.

Hadis bilginleri mechul ravileri cehaletin türüne göre " mechulü'l -ayn ve mechul'ül - hal " diye iki kısma ayırmışlardır.

Mechulü'l - Ayn = Hadis öğrenimi ve öğretimiyle meşhur olmayan kendisinden sadece bir kişinin hadis naklettiği tek ravisi bulunan kimselere denir.

Mechulü'l - Hal = Kendisinden iki veya daha fazla kimse adını vererek hadis rivayet ettiği halde hakkında cerh ve ta'dil hükmü verilmediği için adil olup olmadığı bilinmeyen ravilere denir.

Mestur da denilen bu raviler iki kısımdır;

1. Adaleti zahiren ve batinen mechul olanlar
2. Adaleti zahiren var olup batinen mechul olanlar

Zabt Sıfatıyla İlgili Kusurlar ;

1. Kesretü'l ğalat (Çok hata yapmak)
2. Fartu'l -ğafle (Çok yanılmak)
3. Vehim (Yanılma)
4. Muhalefetü's-sikat (Sika ravilere muhalefet)
5. Suü'l - hıfz (Kötü hafıza)

Genellikle ravinin hata veya yanılığısından kaynaklanan muhalefet " idrac , kalb , ıztırab , tashif-tahrif , senede ravi eklemek" suretiyle hadisin senedinde veya metninde meydana gelir.

Zayıf ravinin sika ravinin rivayetine aykırı düşen hadisine " münker "

Aykırı düştüğü hadisine " ma'ruf "

Sika ravinin kendisinden daha sika olan ravinin hadisine " şaz "

Aykırı düştüğü hadise " mahfuz " denir.

Ravideki akıl veya hafıza kaybı " sürekli ve arizi " diye iki kısma ayrılmıştır.

Sika olan bir çok ravi vardır ki, yaşlılık , hastalık veya bunama gibi doğal veya arizi sebeplerle hafıza kaybına uğramış ve rivayetlerini karıştırır duruma gelmiş olanlara " İhtilat " denir.

Bir ravi hakkında bağdaştırılamayacak tarzda hem cerh hem de ta'dil bulunması anlamına gelen " tearuz " aynı münekkidden kaynaklanan tearuz ve farklı

münekkidlerden kaynaklanan tearuz olmak üzere iki çeşittir.

Cerh-ta'dil ilminde kastedilen asıl tearuz , farklı münekkidlerden kaynaklanan tearuz'dur.

Hadis münekkidleri, cerh - ta'dil kurallarına göre tenkid ettikleri ravileri güvenilirlik durumlarına göre sınıflandırmışlar ve herbirinin güvenilirlik derecesini bazı ifadelerle belirtmişlerdir. Raviler hakkında birer hüküm niteliği taşıyan bu ifadelere " Cerh- Ta'dil Lafızları " denir.

Ta'dil Lafızları ;

1. Derece = Lafız veya mana yönüyle mübalağa ifade eden lafızlar
2. Derece = Aynı veya farklı ta'dil lafızlarının tekrarıyla ravinin tam güvenilirliğini gösteren lafızlar
3. Derece = Tekrar edilmeksizin güvenilirliği gösteren lafızlar
4. Derece = Ravinin zabtında biraz eksiklik olduğunu gösteren lafızlar
5. Derece = Dördüncü derecenin altında yer alan lafızlar
6. Derece = En düşük ta'dil lafızları

Birinci ve ikinci derecedekiler Sahihayn'da bulunurlar. Ta'dil lafızları ravinin mükemmel bir adalet ve zabta sahip oldukları için hadisleri " en sahih " olanlardır.

Üçüncü derecedeki lafızları ravinin adil ve zabıt ve hadisinin " sahih " olduğuna delalet eder Dördüncü derecedeki lafızlar , ravide adaletin tam fakat zabtın eksik olduğunu gösterir. Böyle ravilerin hadislerine " hasen lizatihi " denir. Daha çok Sünenlerde bulunur.

Beşinci derecedeki lafızlarla ta'dil edilen raviler zabtı zayıf olan ravilerdir. Hadisleri " hasen lizatihi / hasen ligayrihi " adını alırlar. Sünenlerde ve Müsnedlerde yer alırlar.

Altıncı derecedeki lafızları, ravinin adalet ve zabt yönünden cerh durumuna yaklaştığını gösterir. Hasen ligayrihi olan bu hadisler ; Sünenlerde , Müsnedlerde ve Terğib - Terhib türü eserlerde bulunur.

Cerh Lafızları ;

1. Derece = Hafif cerh lafızları
2. Derece = Orta dereceli cerh lafızları
3. Derece = Kuvvetli cerh lafızları
4. Derece = Ağır cerh lafızları
5. Derece = Çok ağır cerh lafızları
6. Derece = En ağır cerh lafızları

İlk iki derecedeki lafızlarla cerhedilen ravilerin hadisleri, doğrulukları araştırılmak üzere benzer hadislerle karşılaştırılmak (İtbar) için yazılır. Son dört derecedeki lafızlar , tenkid edilen hiç bir ravinin hadisi delil olmaz, şahit olarak kullanılmaz. Ravi biyografileri , rivayetin bir parçası gibi toplanan şifahi yolla aktarılan ravilere dair bilgiler " Etbau't-tabiin" döneminde tedvin edilmeye başlanmıştır.

Genellikle raviler tarafından hocaları adına telif edilen ve elden geldiğince rivayet geleneğine uygun tarzda isnadlı bilgiler ihtiva eden bu eserler aynı zamanda rical edebiyatının ilk örnekleridir.

Ravilerle ilgili kapsamlı çalışmalar ; Tarih , Tabakat , İlel , Esmâ , Vefeyat , Sikat , Duafa , Cerh-Ta'dil gibi irili ufaklı yüzlerce eserden oluşmaktadır.

Zehesi'nin Tezkiretü'l -huffaz'ı ve Mizanü'l-i'tidal'i ile İbn Hacer'in Tezhibü't-Tehzib'i ve onun muhtasarı Takribü't-Tehzib'i en faydalı ve kullanımı kolay rical kaynaklarındanır.

Zayıf ravileri ihtiva eden eserlere ed-Duafa veya ed-Duafa ve'l metrukin denilir.

Sahabe biyografilerinde en gelişmiş olan İbn Hacer'in el- İsabe'sidir.

medineweb.net

hazırlayan nurşen35...

www.medineweb.net